

ПРОЄКТ

СХВАЛЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України

від _____ 2024 р. № _____

СТРАТЕГІЯ

реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів в Україні

Опис проблем, які обумовили її прийняття, і нормативно-правових актів, що діють у відповідних сферах

На сьогодні система здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (далі – державний екологічний контроль) характеризується низькою ефективністю та накопиченими системними проблемами, що призвели до невідповідності існуючої системи державного екологічного контролю суспільним запитам та інтересам.

Діяльність у сфері державного екологічного контролю регулюються Земельним кодексом України, Водним кодексом України, Лісовим кодексом України, Кодексом України про надра, Законами України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель» та іншим секторальним законодавством у сфері охорони навколишнього природного середовища. В той же час, особливості здійснення державного екологічного контролю врегульовані ще недостатньо.

Основними проблемами, що зумовлюють неефективність державного екологічного контролю, є:

відсутність спеціального законодавства, що регулює особливості здійснення державного екологічного контролю, запобігання, припинення та усунення шкоди навколишньому природному середовищу і приведення його до стану, безпечного для життя і здоров'я людей;

недосконалість системи відповідальності та відсутність порядку відшкодування шкоди за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, нечіткість системи прийняття рішень щодо порушників, непропорційність покарання за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу та відсутність єдиного механізму

від

Міністерство
№25/1-12/3034-24 від 05.03.2024
КЕП: Стрільць Р. О. 05.03.2024 22:51
58E2D9E7F900307B0400000035892F0070AAA500
Сертифікат дійсний з 08.07.2022 18:37 до 08.07.2024
18:37

недостатня інституційна спроможність державного екологічного контролю для розв'язання поточних і накопичених проблем захисту навколишнього природного середовища та екологічної безпеки;

недостатня кількість та низька кваліфікаційна підготовка державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища (далі – державні інспектори);

зношена, недостатня і невідповідна сучасним викликам і вимогам матеріально-технічна база, застарілі технології здійснення державного екологічного контролю;

відсутність координації між державним екологічним контролем та державною системою моніторингу довкілля, в рамках якої збираються та опрацьовуються дані про стан навколишнього природного середовища та відслідковується динаміка показників стану навколишнього природного середовища;

відсутність ефективної системи координації при здійсненні державного екологічного контролю між органами виконавчої влади, наявність дублювання функцій державного екологічного контролю, що призводить до надмірного тиску на бізнес, а також неналежно сприймається суспільством та породжує недовіру населення до органів державного екологічного контролю;

відсутність механізмів мотивації державних інспекторів до підвищення кваліфікації і якісного виконання ними завдань та функцій, результатом чого є низька репутація професії державного інспектора;

недостатній рівень фінансування заходів державного екологічного контролю, що призводить до неможливості модернізувати матеріально-технічну базу органу державного екологічного контролю; забезпечити державних інспекторів засобами індивідуального захисту для належного виконання ними службових обов'язків; оплати збору за подачу позовів про відшкодування завданої шкоди та збитків внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища тощо;

відсутній доступ до необхідних інформаційних ресурсів у органів державного екологічного контролю, що ускладнює планування їх діяльності та негативно впливає на якість проведення перевірок, реалізацію контрольних наглядних функцій;

безвідповідальна поведінка у суспільстві по відношенню до навколишнього природного середовища, наслідком чого в тому числі, є низький рівень екологічної обізнаності бізнесу.

Збройна агресія російської федерації проти України поглибила проблеми державного екологічного контролю та призвела до збільшення навантаження на орган державного екологічного контролю. До функцій і завдань державного екологічного контролю додано такі: фіксація наслідків збройної агресії для навколишнього природного середовища; збір доказів злочинів російської федерації проти довкілля; розрахунок шкоди та збитків навколишньому природному середовищу завданих військовими діями тощо. При цьому, у воєнний час правопорушення законодавства про охорону навколишнього

природного середовища, вчинені суб'єктами господарювання, і пов'язана з ними шкода навколишньому природному середовищу, не лише не припинилися, а в окремих випадках набули більших масштабів, тоді як вчасно виявити і реагувати на них стало складніше. Ця ситуація підвищує ризики неконтрольованого забруднення компонентів довкілля, завдання шкоди здоров'ю людей, незаконного видобування корисних копалин, знищення цінних природних об'єктів і територій, несплати до бюджету екологічного податку та платежів за використання природних ресурсів.

Наслідки правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища доведеться виявляти та ліквідувати у майбутньому разом з подоланням наслідків російської збройної агресії і одним з інструментів для виконання цього завдання має стати ефективний державний екологічний контроль.

Аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем

Значне погіршення стану навколишнього природного середовища та природних ресурсів, збільшення кількості порушень законодавства, зокрема, щодо управління відходами та небезпечними хімічними речовинами, надмірного забруднення атмосферного повітря викидами, скидання стічних вод у водойми, здійснення незаконних рубок лісів, вчинення протиправної діяльності на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду та у прибережних захисних смугах річок та водойм тощо – все це створює високий негативний тиск на навколишнє природне середовище, здоров'я та життя людей.

Подальше погіршення показників стану навколишнього природного середовища буде створювати негативні наслідки для продуктивності праці, конкурентоспроможності економіки, відновлення країни.

Катастрофічної за масштабами шкоди навколишньому природному середовищу завдає російська збройна агресія проти України, за яку агресор має бути притягнутий до відповідальності та сплатити репарації для відновлення стану компонентів довкілля. Незадовільний рівень екологічної безпеки у сукупності з наслідками російської збройної агресії, створює загрозу національній безпеці України.

Україна як кандидат на членство у Європейському Союзі потребує швидких кроків назустріч майбутньому партнерству й гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Одним з пріоритетів права Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища є забезпечення додержання природоохоронних норм, для чого мають функціонувати сильні інституції – органи виконавчої влади.

Державний екологічний контроль є тим інструментом, від ефективності використання якого залежить рівень екологічної безпеки та додержання

екологічних норм у суспільстві, розв'язання екологічних проблем та переходу до зеленої економіки та сталого розвитку.

Необхідно створити дієву систему державного екологічного контролю, здатну гарантувати реалізацію та захист права людей на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Державний екологічний контроль в Україні пройшов майже 30-річний період розвитку та змін. Не дивлячись на це, перехід від застарілої та малоефективної до сучасної дієвої, прозорої, проєвропейської системи державного екологічного контролю, спрямованої на захист навколишнього природного середовища, все ще не відбувся.

Сфера застосування державного екологічного контролю

Державному екологічному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі та додержання операторами вимог законодавства у сфері реєстрації викидів та перенесення забруднювачів і відходів.

Законодавством про охорону навколишнього природного середовища орган державного екологічного контролю наділений широкими повноваженнями, а саме:

Об'єктом державного екологічного контролю у галузі охорони атмосферного повітря є діяльність суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. На території України функціонує близько 600 підприємств, що віднесені до великих забруднювачів атмосферного повітря. Сумарний річний обсяг викинутих в атмосферне повітря забруднюючих речовин такими підприємствами перевищує 2,2 млн тон (дані 2021 року);

Об'єктом державного екологічного контролю за використанням та охороною земель є всі землі в межах території України, які за основним цільовим призначенням поділяються на 9 категорій, з поміж них 240 тис кв. км особливо цінних земель.

Об'єктом державного екологічного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів є землі лісогосподарського призначення до яких належать лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в

установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства і загальна площа таких земель в Україні складає 104 тис кв. км.

Об'єктом державного екологічного контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів є водні ресурси України, які складають понад 24 тис кв. км площі країни;

Об'єктом державного екологічного контролю за використанням і охороною надр є родовища корисних копалин та водозабори підземних вод для спеціального водокористування. В Україні налічується 2233 родовища горючих корисних копалин, 147 – рудних родовищ, 4676 – нерудних родовищ, 1705 – родовищ підземних вод, а також 8555 водозаборів підземних вод для спеціального водокористування;

Об'єктом державного екологічного контролю за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) є території та об'єкти ПЗФ країни. В Україні налічується 8633 територій та об'єктів ПЗФ сумарною площею 41 тис. кв. км. Це особливо цінні природні території та об'єкти з особливим правовим режимом їх охорони та використання. На виконання євроінтеграційних та інших міжнародних зобов'язань в Україні створені і функціонують інші природоохоронні території, де зустрічаються рідкісні і зникаючі рослини і тварини, зокрема, 377 територій Смарагдової мережі на площі 80 тис кв.км;

Об'єктом державного екологічного контролю у галузі охорони, використання та відтворення рослинного світу є рослинний світ України, який налічує понад 27 тис видів. Сотні видів рослин занесено до Червоної книги України і є особливо цінними та потребують спеціальної охорони;

Об'єктом державного екологічного контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є тваринний світ України, який налічує понад 45 тис видів. Сотні видів тварин занесено до Червоної книги України і є особливо цінними та потребують спеціальної охорони;

Окрім контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, орган державного екологічного контролю здійснює державний ринковий нагляд за дотриманням Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2013 № 927 (Офіційний вісник України, 2014 р., № 2, ст. 35).

Інституційна спроможність

На сьогодні структура Держекоінспекції включає центральний апарат зі штатною чисельністю 110 штатних одиниць, а також 18 територіальних та міжрегіональних територіальних органів, що діють в межах відповідних територій, з штатною чисельністю 1906 осіб. У 2024 році передбачено скорочення штатної чисельності на 15% згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1410 «Деякі питання скорочення

чисельності працівників органів виконавчої влади» (Офіційний вісник України, 2024 р., № 11, ст. 703).

Існує дисбаланс між значними обсягами заходів державного екологічного контролю, площами територій, що мають бути охоплені такими заходами, наявними функціями та повноваженнями органу державного екологічного контролю, з одного боку, та недостатньою штатною чисельністю державних інспекторів органу державного екологічного контролю (інституційною спроможністю органу екологічного контролю), з іншого. Для прикладу, усереднений показник кількості заходів державного екологічного контролю за рік (до воєнний період часу 2020, 2021 роки) що припадає на одного державного інспектора складає від 30 до 42 суб'єктів господарювання, з одночасним обов'язком державного інспектора здійснювати інспектування території країни площею близько 447 кв.км.

З початком повномасштабної війни російської федерації проти України навантаження на державних інспекторів зросло ще більше у зв'язку із новими функціями та необхідністю фіксації подій та розрахунку шкоди і збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок російської збройної агресії. При цьому, здійснення заходів державного екологічного контролю не припинялося ні у 2022 році, ні у 2023 році. Для прикладу у 2022 році проведено 14 позапланових перевірок, у 2023 році територіальними та міжрегіональними територіальними органами Держекоінспекції проведено 6109 заходів контролю, з них 91 позаплановий захід державного екологічного контролю щодо суб'єктів господарювання та органів місцевого самоврядування.

В цілому, співвідношення між фактичними обсягами заходів державного екологічного контролю та штатною чисельністю державних інспекторів дозволяє зробити висновок про неефективність виконання функції державного екологічного контролю через надмірне навантаження зокрема як на державних інспекторів, так і в цілому на орган державного екологічного контролю.

Однією з ключових функцій органів державного екологічного контролю, відповідно до стандартів Європейського Союзу та рекомендацій міжнародних організацій, є плановий та позаплановий контроль за додержанням природоохоронного законодавства. До початку повномасштабної війни в середньому за рік Держекоінспекцією проводилося від 2500 до 5800 планових заходів державного екологічного контролю щодо дотримання суб'єктами господарювання, місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування законодавства про охорону навколишнього природного середовища. В той же час, кількість позапланових перевірок суб'єктів господарювання, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування була вищою у порівнянні із проведенням планових заходів екологічного контролю приблизно у 3 рази.

Найбільша кількість заходів державного екологічного контролю була проведена щодо додержання суб'єктами господарювання, місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування законодавства у сфері

управління відходами. Достатньо часто здійснювалися заходи з державного екологічного контролю за дотриманням законодавства у сфері охорони атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів.

У 6-8% випадків організованих перевірок суб'єктів господарювання на предмет дотримання ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища, посадові особи органу державного екологічного контролю не допускаються до перевірок. Суми штрафних санкцій за такі дії не високі, що дозволяє суб'єктам господарювання уникати покарання за збитки завдані порушенням законодавства.

Динаміка кількості складених протоколів за адміністративні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища наступна: у 2020 році – 31787 протоколів; у 2021 році – 46504 протоколів; у 2023 році – 10762 протоколів. Це означає, що в середньому, за результатами кожної перевірки, виявляється більше 2 адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

У 90% адміністративних правопорушень, за якими складено протоколи, було накладено штрафні санкції: у 2020 році – 28524 випадків порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища, 8 млн 444 тис. грн. – нарахована сума штрафів; у 2021 році – 41922 випадків порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища, 13 млн 277 тис. грн. – нарахована сума штрафів; у 2023 році – 10107 випадків порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища, 2 млн 788 тис грн. – нарахована сума штрафів.

Розміри штрафів в кожному випадку значно коливаються, однак, середня сума штрафу для одного порушника складає 276 – 317 грн. Розмір штрафів за адміністративні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища є низьким і не виконує своєї стримувальної та компенсаційної функції.

У середньому стягується до державного бюджету 95 – 96% суми нарахованих за рік штрафів (наприклад у 2020 році – 8 млн. 111 тис. грн. – стягнуто штрафів; у 2021 році – 12 млн. 548 тис. грн – стягнуто штрафів; у 2023 – 2 млн. 750 тис. грн – стягнуто штрафів).

Окрім штрафів за правопорушення, до порушників органами державного екологічного контролю пред'являються претензії та позови про відшкодування шкоди та збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Так у 2020 році пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 1 млрд. 440 млн. 874 тис грн; у 2021 році – 3 млрд. 282 млн. 745 тис. грн; у 2023 році – 666 млн. 680 тис. грн.

Про недостатню ефективність державного екологічного контролю, а також недосконалість правових механізмів стягнення збитків за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища та завдану шкоду можуть свідчити значні відмінності між сумами нарахованих, пред'явлених і стягнутих збитків: у довоєнні роки відсоток сплати за

нарахованими збитками не перевищував 6% (у 2020 році – 5,7%, у 2021 році – 3,3%), в той же час у 2023 році цей показник зріс до 15%. Низька частка сплати суб'єктами господарювання нарахованих збитків негативно впливає на обсяги наповнення спеціального фонду бюджету, кошти якого використовуються для виконання заходів з ліквідації наслідків заподіяної шкоди навколишньому природному середовищу та інших природоохоронних заходів.

Зафіксовані поодинокі випадки, коли за рішенням суду, обмежується або призупиняється діяльність суб'єктів господарювання за порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Однак ефективності таких заходів перевірити неможливо, оскільки відсутні статистичні дані.

Суттєво не змінюється за останні роки динаміка виявлених правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, що мають ознаки кримінального злочину: так наприклад, у 2020 році така кількість склала 796 випадків; у 2021 році – 993 випадки; у 2023 році – 781 випадки (за кількістю матеріалів, скерованих до правоохоронних органів). Кримінальні провадження відкриваються за результатами опрацювання правоохоронними органами направлених матеріалів приблизно у 60% випадків.

Значні обсяги шкоди компонентам довкілля та природним ресурсам вчиняються невстановленими особами: у 2020 році шкоди було заподіяно та завдано збитків на суму понад 605 млн. грн., у 2021 році – понад 358 млн. грн; у 2023 році – понад 695 млн. грн. На даний час орган державного екологічного контролю не наділений повноваженнями здійснювати оперативні заходи контролю, з метою виявлення і припинення правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, що здійснюються фізичними особами, тому це питання також потребує правового врегулювання.

Аналіз результатів роботи територіальних органів державного екологічного контролю дозволяє зробити висновок про суттєві відмінності в ефективності проведених заходів державного екологічного контролю. Тому, для підвищення ефективності роботи державних інспекторів необхідно розробити та запровадити показники результативності їх роботи.

Низька забезпеченість ресурсами, що негативно впливає на інституційну спроможність

Орган державного екологічного контролю потребує сучасної та надійної лабораторної бази і технічного оснащення для здійснення замірів показників викидів стаціонарних (труби, шахти та ін.) та пересувних (транспорт) джерел забруднення атмосферного повітря, здійснення замірів на виявлення складу та обсягів забруднюючих речовин у зворотних водах, що скидаються у водні об'єкти, у поверхневих водних об'єктах, в тому числі у морських водах, у підземних водах; у бензині автомобільному і дизельному паливі, а також для

інших вимірювань та проведення експертиз, необхідних для цілей державного екологічного контролю.

На сьогодні у системі державного екологічного контролю діє 19 лабораторій, проте, їхнє лабораторне обладнання морально і фізично застаріле, а забезпечення лабораторій витратними матеріалами для досліджень недостатня. При цьому, у 2021 році було відібрано 7174 проб викидів, проведено 54431 визначень забруднюючих речовин у викидах; відібрано 7552 проб вод, для яких виконано 108457 визначень показників складу та властивостей води; відібрано 2687 проб ґрунтів, у яких виконано 15855 визначень складу та властивостей ґрунтів; здійснено 4223 перевірок радіаційного контролю партій вантажів у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон, на виявлення радіоізотопів калію, торію, радію, йоду, технецію, кобальту, цезію, америцію. Обсяг проведених робіт з відбору проб та вимірювань не є достатнім для потреб органу державного екологічного контролю та потребує кращих технологій, більше ресурсів та підвищення професійної компетентності працівників.

Обсяг фінансування органів державного екологічного контролю у 2021 році склав 443,7 млн грн.; у 2022 році – 400,2 млн грн; у 2023 році – 360,2 млн грн.

Нові функції щодо фіксації, розрахунку шкоди та збитків завданих компонентам довкілля внаслідок російської збройної агресії

Шкоди та збитків внаслідок воєнних дій зазнали мільйони гектарів лісу, забруднено значні площі ґрунтів, засмічено земельні та водні ресурси, згоріло тисячі тонн нафтопродуктів, через що відбулося масштабне забруднення атмосферного повітря небезпечними речовинами, а також відбуваються викиди значних обсягів парникових газів в атмосферу. Держекоінспекція уповноважена проводити лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивний, у зонах безпосереднього впливу викидів і скидів забруднюючих речовин, у тому числі у разі виникнення аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, військових, терористичних або інших злочинних дій, а також здійснювати розрахунок розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та природним ресурсам держави.

Держекоінспекцією, її територіальними органами за 2023 рік розраховано збитків за шкоду навколишньому природному середовищу на суму 490 млрд. 460 млн. 811,5 тис. грн. Загальні збитки за шкоду навколишньому природному середовищу з початку повномасштабної збройної агресії становлять 2 трлн 186 млрд 720 млн 448 тис. 790 гривень (станом на 31 грудня 2023 року).

Окремо розраховуються збитки в результаті самовільного користування надрами, зокрема і у Автономній Республіці Крим за період окупації, а також збитки від недоотримання бюджетних надходжень за вилов водних біоресурсів в Чорному та Азовському морях за період збройної агресії.

З метою цифровізації процесу фіксації та відслідковування суми розрахованої шкоди та збитків компонентам довкілля, а також з метою збору оперативної інформації про заподіяну шкоду навколишньому природному середовищу Міндовкілля створено сервіс фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації «ЕкоЗагроза».

Неефективне виконання функцій контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища органами місцевого самоврядування (у частині делегованих їм повноважень)

Система законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища делегує значну частину повноважень із контролю та захисту навколишнього природного середовища органам місцевого самоврядування. Проте, рівень розуміння органами місцевого самоврядування делегованих повноважень та інституційна спроможність забезпечити їх виконання є вкрай незадовільними, що призводить до систематичного порушення вимог законодавства на місцевому рівні та бездіяльності органів місцевого самоврядування щодо усунення шкоди навколишньому природному середовищу. Невизначеність щодо правопорядку та юридичної відповідальності за бездіяльність органів місцевого самоврядування і їх посадових осіб за невиконання делегованих повноважень призводить до подальшого погіршення стану компонентів довкілля.

Зволікання із реформуванням державного екологічного контролю, як важливої функції держави, призведе до критичного забруднення навколишнього природного середовища і вичерпання природних ресурсів, значного негативного впливу на життя і здоров'я населення, підриву конкурентоздатності та інвестиційної привабливості держави, а також до поглиблення неузгодженостей національного законодавства та практик з EU aqius.

Стратегічні цілі та показники їх досягнення

Стратегічними цілями державного екологічного контролю є:

Орієнтованість системи державного екологічного контролю на попередження погіршення стану навколишнього природного середовища.

Показниками досягнення цілі є:

створення системи державного екологічного контролю, що запобігає порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вчасно виявляє і припиняє такі правопорушення, перехід від каральної до превентивної спрямованості державного екологічного контролю;

охоплення всіх компонентів довкілля на території України державним екологічним контролем.

Створення системи пропорційної та невідвортної відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу та алгоритму усунення наслідків завданої шкоди.

Показниками досягнення цілі є:

прозорі процедури притягнення до юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

реалізація адміністративної відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів як за протиправні дії, так і за бездіяльність, вчинені органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, іншими юридичними, а також фізичними особами;

реалізація принципу «забруднювач платить» з метою усунення шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу.

Висока інституційна спроможність та доброчесність органів державного екологічного контролю

Показниками досягнення цілі є:

створення та забезпечення функціонування єдиного органу державного екологічного контролю, з інтегрованими у ньому відповідними контрольно-наглядовими функціями у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання та охорони природних ресурсів;

цифровізація та публічність процесів, процедур та результатів діяльності системи державного екологічного контролю;

технологічність і сучасний підхід під час планування та здійснення заходів державного екологічного контролю, що передбачає використання високоефективних сучасних технічних засобів та інформаційних технологій для досягнення прозорості, оперативності та результативності державного екологічного контролю;

належне забезпечення кадрами органу державного екологічного контролю, на основі: прозорих конкурсів на зайняття посад; конкурентного рівня оплати праці та забезпечення інших мотиваційних переваг; стимулювання кадрів органу державного екологічного контролю до професіоналізму; створення умов для працевлаштування до органу державного екологічного контролю ветеранів війни; відновлення репутації державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища у суспільстві;

висока кваліфікаційна підготовка державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища.

Подолання наслідків збройної агресії російської федерації для навколишнього природного середовища, відновлення екосистем України під час війни та у повоєнний період, забезпечення відшкодування шкоди завданої навколишньому природному середовищу та відновлення втрачених екосистемних послуг.

Показниками досягнення цілі є:

зібрана та подана до Реєстру збитків, в установленому порядку, доказова база щодо шкоди та збитків, завданих внаслідок воєнних дій;

зафіксовані факти заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії та здійснено розрахунки збитків та визначено потреби на відновлення навколишнього природного середовища за рекомендаціями міжнародних партнерів України;

компенсація шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок російської збройної агресії.

Завдання, спрямовані на досягнення поставлених цілей, етапи їх виконання, очікувані результати

Для досягнення стратегічної цілі «Орієнтованість державного екологічного контролю на попередження погіршення стану навколишнього природного середовища» передбачається виконати такі завдання:

реалізувати підходи до планування та здійснення заходів державного екологічного контролю на підставі принципів превентивності та ризик-орієнтованості та відповідності практикам Європейського Союзу (Рекомендація 2001/331/ЄС Європейського Парламенту та Ради, що передбачає мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах, а також Рекомендація Ради ОЕСР OECD/LEGAL/0494 із забезпечення дотримання екологічних вимог);

гармонізувати підходи до запобігання та компенсації шкоди навколишньому природному середовищу із законодавством Європейського Союзу у відповідній сфері (Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди», інші пов'язані директиви за переговорним розділом «Довкілля» у частині здійснення екологічного контролю);

запровадити службу патрулювання та оперативного (цілодобового) реагування на виклики в органах державного екологічного контролю;

встановити процедуру координації між державною системою моніторингу довкілля та державним екологічним контролем, з метою врахування стану навколишнього природного середовища при плануванні та здійсненні заходів державного екологічного контролю.

Очікувані результати:

зменшення кількості перевірок з одночасним підвищенням їх ефективності за рахунок удосконалення реалізації принципу ризик-орієнтованості (оцінки ризиків) під час здійснення заходів державного екологічного контролю;

зниження тиску на бізнес;

оперативне виявлення та припинення на початковій стадії правопорушень, що завдають шкоду навколишньому природному середовищу, і попередження загроз для здоров'я людей;

зростання показників виявлення та фіксування органами державного екологічного контролю фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;

зростання рівня додержання суб'єктами господарювання умов, визначених у документах дозвільного характеру у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;

зменшення обсягів незаконного видобування корисних копалин та самовільного використання і користування природними ресурсами;

зростання екологічної поінформованості, обізнаності щодо природоохоронних норм та вимог серед бізнесу, громадян, органів місцевого самоврядування.

Для досягнення стратегічної цілі «Створення системи пропорційної та невідвортної відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу та алгоритму усунення наслідків завданої шкоди» передбачається виконати такі завдання:

встановити новий вид відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища і запровадити адміністративно-господарські санкції за шкоду заподіяну навколишньому природному середовищу;

підвищити розміри штрафів за порушення законодавства та заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;

встановити чіткий порядок усунення шкоди, завданої навколишньому природному середовищу, особами, що її спричинили під час реалізації владних повноважень, здійснення господарської діяльності, або за рахунок коштів цих осіб (сплачених цими особами відшкодувань) у встановленому законом порядку;

розподілити повноваження між органом державного екологічного контролю, правоохоронними органами та органами місцевого самоврядування щодо виявлення, припинення та усунення шкоди, завданої навколишньому природному середовищу;

запровадити фінансову гарантію відповідальності за шкоду та збитки, завдані внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Очікувані результати:

зниження кількості окремих категорій правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища;

виконання заходів з усунення шкоди навколишньому природному середовищу, спричиненої незаконними діями або бездіяльністю суб'єктів господарювання, органами державної влади під час здійснення господарської діяльності або реалізації владних повноважень, в усіх без винятків випадках вчинення такої шкоди;

збільшення обсягів бюджетних коштів у місцевих бюджетах на фінансування природоохоронних заходів.

Для досягнення стратегічної цілі «Висока інституційна спроможність та добросесність органів державного екологічного контролю» передбачається виконати такі завдання:

встановити нормативно врегульовані, чіткі і прозорі процедури та порядки проведення заходів державного екологічного контролю;

привести функціонування органу державного екологічного контролю за повноваженнями, критеріями прозорості, публічності та підзвітності у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу та стандартів Організації Економічного Співробітництва та Розвитку;

удосконалити фіксування виявлених фактів шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, шляхом їх внесення до сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії російської федерації «ЕкоЗагроза»;

розробити та ввести в дію інформаційно-комунікаційну систему заходів державного екологічного контролю, з метою забезпечення прозорості та координації роботи територіальних органів державного екологічного контролю, збирання та оброблення інформації про суб'єктів господарювання, щодо яких здійснюються заходи контролю, узагальнення та оприлюднення інформації про такі заходи;

забезпечити виконання заходів Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки;

утворити як юридичні особи публічного права територіальні органи державного екологічного контролю за еколого-ресурсним та еколого-техногенним принципами;

привести чисельний склад державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища у відповідність до обсягу повноважень та функцій державного екологічного контролю;

визначити та організувати порядок доступу органів державного екологічного контролю до державних інформаційних ресурсів (реєстрів, кадастрів), доступ до яких є необхідним для виконання завдань і функцій та досягнення цілей державного екологічного контролю;

наповнити сучасним лабораторним обладнанням систему лабораторій, діяльність яких спрямована на забезпечення вимірювань, досліджень та проведення експертиз у процесі здійснення заходів державного екологічного контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

модернізувати матеріально-технічну базу і технології для проведення заходів державного екологічного контролю, вимірювань, відбору проб (зразків), оглядів, обстежень, досліджень та експертиз, необхідних для цілей державного екологічного контролю;

запровадити використання супутникових та інших даних дистанційного зондування Землі для цілей державного екологічного контролю;

передбачити, що життя, здоров'я та працездатність державних інспекторів підлягають страхуванню за рахунок коштів державного бюджету, завданнями Стратегії передбачено створити належні, безпечні і здорові умови праці при виконанні державними інспекторами їхніх службових обов'язків;

запровадити безперервну систему підвищення кваліфікації осіб, залучених до державного екологічного контролю;

врегулювати порядок здійснення громадського екологічного контролю.

Очікувані результати:

державний екологічний контроль наближено до стандартів Європейського Союзу та Організації Економічного Співробітництва та Розвитку;

низькі рівні корупційних ризиків;

відновлено суспільну довіру до органу державного екологічного контролю;

запроваджено та здійснюється громадський екологічний контроль;

реалізовано реформу державного управління у системі державного екологічного контролю;

створено нові робочі місця для працевлаштування ветеранів війни.

Для досягнення стратегічної цілі «Подолання наслідків збройної агресії російської федерації для навколишнього природного середовища, відновлення екосистем України під час війни та у повоєнний період, забезпечення відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу та відновлення втрачених екосистемних послуг» передбачається виконати такі завдання:

удосконалити систему збору даних та інформації від суб'єктів владних повноважень, юридичних та фізичних осіб для своєчасного та ефективного виявлення фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок російської збройної агресії, шляхом встановлення необхідних порядків взаємодії та інформаційного обміну;

встановити єдині методологічні підходи до фіксування, визначення та розрахунку шкоди і збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії російської федерації проти України та надзвичайних ситуацій, на підставі міжнародно визнаних практик;

здійснити верифікацію методик, що використовуються для визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок російської збройної агресії та надзвичайних ситуацій;

здійснити перегляд функцій та повноважень органу державного екологічного контролю у період відновлення та відбудови країни від наслідків повномасштабної війни, а саме, через посилення заходів державного екологічного контролю з метою підтримання екологічної безпеки держави.

Очікувані результати:

зібрано і підготовлено докази фактів шкоди, здійснено розрахунки збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії російської федерації, з метою стягнення компенсації;

направлено кошти компенсації за шкоду та збитки на відновлення до рівня безпечного для життя та здоров'я навколишнього природного середовища;

додержання екологічних вимог та принципів зеленого відновлення під час відбудови країни від наслідків воєнних дій.

Реалізація Стратегії передбачається впродовж 2024-2028 років. На періоди 2024-2026 та 2027-2028 роки передбачається затвердження та виконання операційних планів, якими будуть визначені заходи із виконання завдань Стратегії.

Механізмами та інструментами реалізації Стратегії є адміністративні та економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.

Джерелами фінансування заходів з реалізації Стратегії є кошти державного бюджету та інших не заборонених законодавством джерел, у тому числі міжнародної фінансової і технічної допомоги, яку надають Україні партнери із розвитку (країни чи міжнародні організації, що стали донорами).

Реалізація Стратегії не потребує додаткових витрат з державного та/або місцевих бюджетів.

Обсяги видатків на здійснення Стратегії уточнюються щороку з урахуванням можливостей державного бюджету, конкретизації заходів за результатами їх виконання у попередні роки, наявної міжнародної фінансової і технічної допомоги.

Порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування

Реалізація цієї Стратегії забезпечуватиметься Міндовкілля, Держекоінспекцією за участі інших заінтересованих органів.

Моніторинг реалізації Стратегії, оцінку її результатів, а також координацію діяльності центральних органів виконавчої влади здійснює Міндовкілля та щороку до 15 березня забезпечує подання до Кабінету Міністрів України інформації про хід виконання Стратегії відповідно до операційного плану.

До підготовки щорічного звіту про стан реалізації Стратегії можуть бути залучені, зокрема, працівники органу державного екологічного контролю, експерти, організації громадянського суспільства, наукові установи.

Оцінка досягнення цілей Стратегії проводиться Міндовкілля. За результатами оцінки формуються пропозиції для подальшого формування та реалізації державної політики із реформування системи державного екологічного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Під час реалізації Стратегії можуть виникнути ризики, пов'язані з воєнними діями і тимчасовою окупацією деяких територій України.
